

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΜΑΣ ΜΟΥΣΙΚΗ

«Ein Volk, das den heiligen Ernst und die Weihevollen Würde nicht einmal im Haus Gottes ertragen kann, das in der Kirche nach süßlicher Sinnenmusik und weltlichem Ohrenkitzel schreit, ist krank und faul bis ins innerste Mark hinein».

Ἐκ τῶν «Σκέψεις ἐνὸς μουσικοῦ»

αρακολουθῶν τις τὴν λειτουργίαν, εἰς μερικὰς ἰδίως ἐκκλησίας μας, ἤθελε παρατηρήσει τὰ ἑξῆς: Οἱ ἱεροψάλται ψάλλουν—συνήθως—μὲ ἔρρινον φωνήν. Βον Ἔχουν καταρτίσει ἄλλοι «χοροφδίαν», ἡ ὁποία ἢ κρατᾶ ἀπλῶς «ἴσον» ἢ ψάλλει κατὰ τετραφωνίαν—ἀνάγνωσε: κατὰ τρίτους καὶ ἕκτας. Γον Ἐἰς τὴν «Ἀμανεδοποίησαν» μερικοὶ τὰ ἀργὰ μέλη καὶ ἰδίως τὸ Χερουβικόν. Δον Αἱ λέξεις ἢ οἱ στίχοι τῶν ἱερῶν κειμένων, ἔχουν παραφθαρεῖ εἰς σημεῖον, ὥστε, ν᾽ ἀκούη τις συλλαβὰς ἢ γράμματα ἀπλῶς, ἄνευ σημασίας καὶ βαθυτέρας ἐννοίας. Εον Ἐνας βαρὺς γδοῦπος τῶν ποδῶν τοῦ «χορολέκτου» μᾶς χαϊδεύει τὸ ἀκουστικὸν τύμπανον, συγνάκις. ΣΤον Σπανίως ἐναρμονίζονται αἱ φωναὶ τοῦ ἱερουργούντος καὶ τοῦ «χοροάρχου». Καὶ Ζον Ἐκαστος ἐκ τῶν τελευταίων, προσπαθεῖ νὰ ἐπιπλεύσῃ διὰ τῆς «γλυκνυμόλπου» αὐτοῦ φωνῆς.

Καὶ ἐν τῷ ταύτῃ περιπτώσει, τίθενται τὰ ἑξῆς ἐρωτήματα: Ποῖος εἶναι ὁ ρόλος τῆς μουσικῆς εἰς τὴν ἐκκλησίαν; Βον Τὶ εἶδους μουσικῆ πρέπει νὰ γίνεται χορῆς; Γον Ὑπάρχει κατάλληλος μουσικῆ διὰ τὴν Ὁρθόδοξον ἐκκλησίαν μας; Καὶ 4ον Ὅποιος πρέπει νὰ εἶναι ὁ πρωτοψάλτης καὶ ὁ ἱερεὺς;

Εἶναι ἀναγκαῖον νὰ λεχθῆ: Βάσις τῆς ἐκάστοτε λειτουργίας εἶναι τὸ κείμενον. Ἡ μουσικῆ ἔχει ρόλον βοηθητικόν. Ἡ τελευταία αὐτή, ὑπάρ-

χει, ὄχι διὰ τὴν δόση μεγαλοπρέπειαν εἰς τὴν λειτουργίαν, ὄχι διὰ τὴν λαμπρότητα αὐτὴν, ὄχι διὰ τὴν καταστήσῃ τὸ κείμενον διὰ τῶν καθαρῶς μουσικῶν συνδυασμῶν της, νοητόν, ὄχι διὰ τὴν δόση μεταφυσικὴν σημασίαν εἰς τὸ τελευταῖον, ὄχι διὰ τὴν μᾶς ἀπομακρύνῃ μετὰ τὸ ἄυλον τῶν ἤχων της ἐκ τῶν ἔγκοσμίων, ἀλλ' ἐξ ἀντιθέτου, ἵνα μὴ καταβάλλεται τὸ ἐκκλησιαζόμενον κοινὸν διὰ τῆς ἀπλῆς, στεγνῆς καὶ μονοτονου ἀπαγγελίας τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἱερῶν κειμένων. Ἡ μουσικὴ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὑποβοηθεῖ τὸ κείμενον καὶ—last not least—καὶ τὸ κοινόν. Ἡ μουσικὴ αὐτὴ, πρέπει νὰ εἶναι—καὶ εἶναι ἀνέκαθεν—ἀντικειμενικὴ. «Λίσθηματα» δὲν ἀποδίδει ἡ Βυζαντινὴ μουσικὴ. Προγραμματικὴ μουσικὴ, κατὰ τὴν Εὐρωπαϊκὴν ἔννοιαν καὶ σημασίαν, δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν Βυζαντινὴν μουσικὴν. Καὶ ἐπομένως, προκειμένου νὰ ψάλλῃ τις ἢ νὰ συνθέσῃ τὰς λέξεις ὄρος καὶ οὐρανός, δὲν θὰ γράψῃ ἢ δὲν θὰ ἐκτελέσῃ μετὰ δευτέρους φθόγγους τὸν οὐρανὸν καὶ βαρυτέρους τὸ ὄρος, διότι ὁ οὐρανός εἶναι ὑψηλότερος τοῦ ὄρους. (N. B. Τὸ τελευταῖον αὐτὸ ἐγράφη ἀπὸ ἕναν Ἑλληνα καθηγητὴν Θεολογικῆς σχολῆς!...) Ἡ ἐκκλησιαστικὴ μας μουσικὴ δὲν χρωματίζει, κατὰ τὴν Εὐρωπαϊκὴν σημασίαν, λέξεις, ἀλλ' ἀπλῶς προσαρμόζεται εἰς τὴν γενικὴν ἔννοιαν τοῦ ὅλου κειμένου. Καὶ δεδομένου ὅτι ἐξελείχθη, δηλαδὴ, ἀπὸ ἀπλῆν ψαλμοφθόνην ἐφθασεν αὐτὴ εἰς τὸ ἕψος τῆς μεγαλειώδους, τῆς σεμνοπρεποῦς, τῆς ἐπιβλητικῆς, τῆς θαυμασίας μελοποιΐας ἐνὸς Ρωμανοῦ, ἐνὸς Δαμασκηνοῦ, μᾶς Κασσιανῆς κτλ., ἀπέκτησε, μετὰ ἄλλους λόγους, τὰ ἀναγκαῖα ὀλίγον κατ' ὀλίγον στοιχεῖα ποικιλίας, κατορθώνει πλέον μετὰ τὰ πλούσια αὐτῆς μέσα, μετὰ τὰ ὁποῖα στερεῖται ἡ Εὐρωπαϊκὴ μουσικὴ, ν' ἀποδίδῃ καὶ τὴν παρασύρη, νὰ καθελώνῃ καὶ νὰ μᾶς φέρῃ εἰς κατάνυξιν ἢ μονόφωνος ἡμῶν Βυζαντινὴ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ. Ἡ τελευταία εἶναι ὁ χρυσοῦς μανδύας ἀδαμαντίνων ἀληθειῶν.

Καὶ τώρα, πρὶν ἢ ἔλθωμεν εἰς τὴν δευτέραν ἐρώτησιν, καλὸν εἶναι ν' ἀναφέρωμεν ὅτι ἡ πραγματικὴ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ τῶν Καθολικῶν, εἶναι, ἡ μονόφωνος τοῦ Γρηγοριανοῦ μέλους. Αὐτὴν θεωρεῖ ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν πρωτίστως καὶ συνιστᾷ ὁ Πάπας. Εἰς τὸ «*Motu proprio*» (22 Νοεμβρίου 1903) τοῦ Πάπα Πίου τοῦ Χου, ἀναγινώσκει τις τὰ ἀκόλουθα (1): «.... Diesen Eigenschaften begegnen wir im höchsten Grade beim Gregorianischen Gesange, welcher daher der eigentliche Gesang der römischen Kirche ist, der einzige Gesang, welchen sie

1) Ἐχομεν ὑπ' ὄψιν ἡμῶν τὴν Γερμανικὴν μετάφρασιν, εἰς τὸν περιοδικὸν «*Cäcilienvereinsorgan*» No 1, 1904, τοῦ Ἰταλικοῦ πρωτοτύπου τοῦ Πάπα.

von den Altvätern ererbt, den sie Jahrhunderte lang in ihren liturgischen Büchern eifersüchtig geschützt hat, den sie, als den ihrigen, direkt den Gläubigen darbietet, den sie in einigen Teilen der Liturgie ausschliesslich vorschreibt, und der durch die neuesten Studien so glücklich in seiner Unversehrtheit und Reinheit wieder hergestellt worden ist. Aus diesen Gründen wurde der Gregorianische Gesang immer als das höchste Vorbild der Kirchenmusik betrachtet, so dass man mit vollem Grunde das folgende allgemeine Gesetz aufstellen kann: Eine Kirchenkomposition ist um so heiliger und liturgischer, je mehr sie sich im Aufbau, im Geiste und im Geschmacke der Gregorianischen Melodie nähert, und sie ist um so weniger des Gotteshauses würdig, je mehr sie von diesen höchsten Vorbildern verschieden ist.

Der alte traditionelle Gregorianische Gesang muss daher häufig bei den gottesdienstlichen Verrichtungen wieder verwendet werden; alle sollen daran festhalten, dass eine kirchliche Funktion nichts an ihrer Feierlichkeit verliert auch wenn keine andere Musik als diese vorgetragen wird».

Ειρήσθω ἐν παρόδῳ ὅτι, πραγματικῶς μεγαλειώδη καλλιτεχνήματα ὡς ἡ «Λειτουργία» τοῦ Ι. Σ. Μάχ, τῶν Χαῦδν, Μότσαρτ, Μπετόβεν, Χερουμπίνι, Λίστ, Μπρούκνερ, Βέρδι καὶ ἄλλων τὰ «Ἐκκλησιαστικά» ἔργα, στεροῦνται ἐγκρίσεως τῆς ἀνωτάτης ἀρχῆς τῶν Καθολικῶν: τοῦ Πάπα Ρώμης. Δὲν ἔχουν ἀναγνωρισθεῖ ὡς ἐκκλησιαστικά ἔργα, ὡς ἔργα δηλαδὴ κατάλληλα διὰ τὴν λειτουργίαν. Εἶναι αὐταὶ συνθέσεις θερησκευτικοῦ περιεχομένου (κατὰ τὴν ἄποψιν βεβαίως τῆς κυριάρχου Ἐκκλησίας), διὰ τὰς αἰθούσας τῶν συναυλιῶν καὶ οὐχὶ διὰ τὴν ἐκκλησίαν (*).

Βεβαίως, περαιτέρω εἰς τὸ ὡς ἄνω «Motu proprio» ἀναγινώσκει τις καὶ τὰ ἐξῆς διὰ τὸν Παλεστρίνα καὶ τὸ πολυφωνικὸν ἐν γένει ἕφος: «..... Die vorgenannten Eigenschaften (τοῦ Γρηγοριανοῦ μέλους) besitzt auch im höchsten Grade die Klassische Polyphonie, besonders die der römischen Schule, welche im 16. Jahrhundert ihre höchste Vollendung durch Pierluigi von Palestrina erreichte und in der

*) Ὅτι, διὰ καθαρῶς τοπικιστικούς, ἐθνικιστικούς καὶ καλλιτεχνικούς ἀκόμη σκοπούς, ἐκτελοῦνται κάποτε-κάποτε—πάντως σπανίως—αἱ «Ἐκκλησιαστικά» συνθέσεις τῶν ἀνωτέρω καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, δὲν ἔχει οὐδεμίαν ἀπολύτως σημασίαν. Ὁ Πάπας, ἡ ἀνωτάτη δηλαδὴ Ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ τῶν Καθολικῶν, δὲν τὰς ἀνεγνώρισε καὶ δὲν τὰς ἀναγνωρίζει ὡς τιαύτας.

Folge Kompositionen von ausgezeichneter musikalischer und liturgischer Güte hervorzubringen fortfuhr. Die klassische Polyphonie nähert sich sehr gut dem höchsten Vorbilde der Kirchenmusik, dem Gregorianischen Gesange, und daher verdiente sie, zugleich mit diesem bei den feierlichsten Funktionen der Kirche zugelassen zu werden, wie die der päpstlichen Kapellen es sind. Auch sie muss daher bei den Kirchlichen Funktionen wieder häufig gebraucht werden, besonders in den hervorragendsten Basiliken, in den Kathedralkirchen, in denen der Seminarien und anderer kirchlicher Institute, wo die erforderlichen Mittel nicht zu fehlen pflegen».

Ἄλλὰ μήπως εἴχομεν ἢ ἔχομεν ἡμεῖς, ἕως σήμερον, ἀναδείξει ἕναν Παλαιστρίνα; Ἡ Εὐρωπαϊκὴ μουσικὴ, γενικῶς, δὲν ἐπῆρε τὸν ἰδικόν της δρόμον, διὰ λόγους κοινωνιολογικούς, περιβάλλοντος καὶ ψυχολογικούς, τῶν ὁποίων ἡ ἀνάπτυξις ἐδῶ, θὰ μᾶς ἔφερε μακρὰν τοῦ θέματός μας; Μήπως ἡ «κλασσικὴ πολυφωνία» ἐνὸς Παλαιστρίνα φέρ' εἰπεῖν, εἶχε ποτὲ κάτι τὸ παρόμοιον καὶ εἰς τὴν ὅλην ἐξέλιξιν τῆς Ἑλληνικῆς μουσικῆς ἐν γένει; Ἡμεῖς ἐξυπνήσαμε μίαν ὥραϊαν πρωΐαν ἐλεύθεροι, φέραμε ἕνα Γερμανὸν πρίγκηπα διὰ βασιλέα καὶ ἠρξίσαμεν νὰ συνθέτωμεν, μὲ Ἑλληνικὰ ἢ μὴ μοτίβα, Γερμανιστί, Ἰταλιστί, Γαλλιστί καὶ Ροσσιστί... Μᾶς λείπει ἡ ὄργανικὴ ἀνάπτυξις. Καὶ ζητοῦμεν τετραφωνίαν, δηλαδή, τρίτας καὶ ἕκτας. Καὶ θέλομεν πολυφωνίαν εἰς τὸν Α' ἢ Β' Ἦχον, εἰς τὰ τροπάρια καὶ Κεκραγάρια.... Καὶ ζητοῦμεν.... καὶ τί δὲν θέλει ἡ ἐπιπολαώτης!.....(*)

Καὶ τώρα, μεταβαίνομεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν μας, οὐχὶ διὰ νὰ προσευχθῶμεν ὅλοι μαζὶ οἱ Χριστιανοὶ Ὁρθόδοξοι (ὡς ζητεῖ ἡ Ἐκκλησία) ἀλλ' ἀπλῶς διὰ νὰ ἀκούσωμεν...μουσικὴν ἢ διὰ νὰ ἐπιδειχθῶμεν. Μεταβαίνομεν εἰς τὸν Οἶκον τοῦ Θεοῦ, οὐχὶ διὰ νὰ ἐξαγγισθῶμεν, ἀλλὰ πρὸς ἀποχάνωσιν καὶ... καλλιτεχνικὴν ἀπόλαυσιν. Ἄλλ' ἡ μουσικὴ τῆς ἐκκλησίας μας, δὲν ἦτο καὶ δὲν εἶναι εἰς τὴν πραγματικότητά ἢ, ὁ ἀντικειμενικὸς καὶ γενικῆς φύσεως παραστάτης καὶ συμβοηθός. Ἡ μουσικὴ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μας, στερεῖται—καὶ δικαίως—πομπόδους ἐμφανίσεως καὶ ἄλλης κοσμικῆς πολυτελείας. Εἶναι λιτότης. Εἶναι ὅ,τι ἀναγκαῖον. Εἶναι ἐν καὶ μόνον μέσον—χρήσιμον βεβαίως—συμβοηθείας, πρὸς κατανόησιν τῶν ἔννοιῶν τῶν ἐκάστοτε ἱερῶν ποιητικῶν κειμένων. Στερεῖται αὐτὴ οὐδὲποτε αἰσθησιασμοῦ, θεατρικισμοῦ καὶ ἐπιφανειακῆς ἐντυπώ-

(*) Σχετικῶς μὲ τὴν «ἐναρμόνισιν» βλέπε τὸ ἄρθρον ἡμῶν «Ἀρμονία καὶ ἐναρμόνισις» — Ἀ Μουσικὸς Κόσμος» τευχ. 4, Ἰανουάριος 1930.

σεως. Είναι καθαρά, ἀπέριττος μουσική. Δὲν «χτυπᾶ στὰ νεῦρα». Δὲν ἐρεθίζει. Δὲν ἀποχαυνώνει. Δὲν ναρκώνει. Είναι συνυφασμένη μὲ τὸ ἱερὸν κείμενον. Καὶ ἔνεκα τούτου, στερεῖται ἡ Βυζαντινὴ μας μουσική, ἀπολύτου—κατὰ τὴν Εὐρωπαϊκὴν σημασίαν—μουσικῆς. Δὲν ἔχει Σονάτας, δὲν ἔχει Φυγάς, δὲν ἔχει συμφωνικὰ ἔργα. Δὲν ἠμποροῦσε νὰ ἔχη. Ὅχι διότι εἶναι καὶ ἦτο μονόφωνος. Ὅχι διότι ἔχει μικρότερα τῶν ἡμιτονίων διαστήματα. Ὅχι διότι ἔχει ὀκτὼ Ἦχους κτλ., ἀλλ' ἀπλούστατα διότι, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ—εἰς τὸν Ἑλληνικὸν νοῦν, ἀνά τοὺς αἰῶνας—μουσική, ἄνευ ποιητικοῦ κειμένου. Ἐνας Ἕλλην συνθέτης, μοῦ ἔλεγε κάποτε, τὸ ἔξῃς: «Μά, μπορῶ νὰ μὴ μεταχειρισθῶ χορφοῖαν στὸ συμφωνικό μου ἔργο; Ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς θέλει τὸ τραγοῦδι—δηλαδὴ τὴν μελωδίαν καὶ τὸ ποιητικὸν κείμενον». Ὁ λαὸς μας ἔχει τὴν παράδοσίν του. Δὲν τραγουδᾷ ἄρμονικῶς ἢ πολυφωνικῶς. Δὲν παρακολουθεῖ μουσικὴν ἄρμονικῶς ἢ πολυφωνικῶς. Ἀκούει τὴν μελωδίαν. Δὲν ἀκούει τὴν κάτωθεν—ἐὰν ὑπάρχῃ—τῆς μελωδίας ἐπένδυσιν. Ἀκούει τὸ ἀπλοῦν μέλος καὶ πλέον οὐ. Καὶ ἔνεκα τούτου, προτιμᾷ τὸ μονόφωνον ὕφος, τόσον εἰς τὰς οἰκογενειακάς του συγκεντρώσεις, ὅσον καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν του.

Καὶ ἐρχόμεθα εἰς τὴν τρίτην ἐρώτησιν: Ἡ Ἐκκλησία μας, μὲ τὸ πνεῦμα τῆς συντηρητικότητος τὸ ὁποῖον τὴν χαρακτηρίζει (ὅπως καὶ ὅλας τὰς ἄλλας βεβαίως ξένας Ἐκκλησίας), διεφύλαξε καὶ παρέδωσε εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεάς, ἓνα ἀνεκτίμητον θησαυρὸν μελωδιῶν, διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν Πατέρων καὶ ἱερωμένων, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων ἐννοεῖ—καὶ δικαίως—νὰ τελῆται ἡ λειτουργία. Καὶ αὐτὸ διότι, ἡ παραδοχὴ καὶ ἡ εἰσαγωγὴ μιᾶς πνευματικῆς ἢ καλλιτεχνικῆς παραγωγῆς εἰς τὸν ἱερὸν χῶρον τῶν ἐκκλησιῶν, ἀπὸ τὴν ἀνωτάτην Ἐκκλησιαστικὴν ἀρχήν, ἐγένετο, κατόπιν ἐπισταμένης μελέτης αὐτῆς τε καὶ τῶν κειμένων. Δὲν ἐξήτασε τὸ παραδοθὲν, πρὸς εἰσαγωγὴν, ἀπὸ τῆς καλλιτεχνικῆς του καὶ μόνον πλευρᾶς. Παρητήρησε καὶ παρατηρεῖ πάντοτε καὶ τὰς ἀγράφους ἢ γραπτὰς παραδόσεις τῆς θρησκείας μας. Ἐξήτασε καὶ ἐξετάζει σχετικῶς καὶ τὰς διαταγὰς τῶν Πατέρων, τῶν Ἀποστόλων, τῶν Συνόδων, τῶν Πατριαρχῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ πνεῦμα τῆς λειτουργίας μας—τὸν σκοπὸν τῆς. Καθ' ὅσον, ὁ ἱερὸς χῶρος τῆς ἐκκλησίας, δὲν εἶναι τόπος πρὸς πειραματισμόν. Ἡ ἐκκλησία δὲν εἶναι θέατρον. Ἡ ἐκκλησία δὲν εἶναι αἴθουσα συναυλιῶν. Ἡ Ἐκκλησία θέλει τοὺς χριστιανοὺς ὀρθοδόξους πρὸς προσευχὴν. Δὲν τοὺς θέλει διὰ νὰ ἀπολαύσουν. Δὲν τοὺς προσκαλεῖ. Δὲν κάμνει ἀγγελίας. Πηγαίνουν μόνοι των οἱ χριστιανοί, ἐξ ἐσωτερικῆς ἀνάγκης. Δὲν εἶναι αὐτὴ ὀπισθοδρομική. Εἶναι ὁ ἐπὶ γῆς ἀνώτερος ἀρχων. Εἶ-

ναί ὁ φύλαξ. Εἶναι ὁ πατέρας. Καί ὁ πατέρας, δὲν δίδει μουσικά ἢ λογοτεχνικά πορνογραφήματα, εἰς τὰ παιδιὰ του. Ἡ Ἐκκλησία λέγει εἰς τοὺς προσερχομένους: «Ἐλάτε παιδιὰ μου ν' ἀκούσωμε τὰ θεῖα λόγια, τίς θεῖες διδασκαλίαι τῶν Ἁγίων Πατέρων μας. Ἐλάτε σὸ ἀπέριττο σπίτι μας νὰ ψάλλωμε τὰ ἱερὰ λόγια μὲ τὴν θεῖαν μουσικὴν τους. Ἡ προσευχὴ μᾶς δυναμώνει. Ἡ προσευχὴ μᾶς δίνει τὴν, ἀναγκαίαν πάντοτε, ἑσωτερικὴν γαλήνη.»

Ἡ Ἐκκλησία μας εἶχε καὶ ἔχει τὰ κατάλληλα, τὰ «ἀτράνταχτα», τὰ αἰώνια, τὰ ἄφθαρτα μέσα τοῦ λόγου καὶ τῆς μουσικῆς, πρὸς ἐξαγνισμόν καὶ ἀνωτέραν ἔπαρσιν. Δὲν πταίει αὐτὴ διὰ τὴν περιφρόνην της. Πταίουν μερικοὶ ἀγράμματοι, ἄδαεῖς, μερικοὶ ἡμιμαθεῖς καὶ σνόμπ καὶ μερικοὶ, δυστυχῶς, τοῦ ἀμέσου περιβάλλοντός της. Δὲν ἔχει «ψευδία» ἢ θρησκεία μας. Εἶναι ἡ «ἄγγιχτη» ἀγνὴ παρθένος. Εἶναι ὁ κολοσσὸς τῶν ἀληθειῶν. Εἶναι τὸ πραγματικόν, τὸ ἀληθές, τὸ ὠφέλιμον veto. Δὲν «ἐμοντέρνισε» καὶ δὲν «μοντερνίζει» ποτὲ ἡ θρησκεία. Ἡ θρησκεία εἶναι βράχος. Ὁ χριστιανισμὸς, ἡ θρησκεία μας, εἶναι παράδοσις. Ὅτι δέ, δὲν ἴστανται εἰς τὸ ὕψος τῆς ἀποστολῆς των μερικοὶ πρὸς τοῦτο ἐντεταλμένοι, ὅτι ὁ «rector ecclesiae» περιφροεὶ κάποτε τὸ Ἅγιον Βῆμα, τὸν ἅγιον χώρον, τὴν Ἐκκλησίαν, δὲν εἶναι αὐτὸ ἀποχρῶν λόγος, διὰ νὰ παραγνωρίζωμεν καὶ ἡμεῖς οἱ ἄλλοι, τὴν οὐσίαν τῆς θρησκείας μας. Ὁ πρωτοψάλτης καὶ ὁ ἱερεὺς μετεβλήθησαν ἴσως εἰς οργανέττα. (Ἐξαιρέσεις ὑπάρχουν βεβαίως). Ἐκτελοῦν τὸ μέρος των, ὡς εἰς θέατρον. Θέλουν νὰ καθηδύουν τὸν λαόν. Θέλουν νὰ θέλξουν τὴν ἀκοήν των. Θέλουν νὰ «παραστήσουν» τὴν μετανοοῦσαν Μαγδαληνὴν. Δὲν πιστεύουν εἰς τὸ ἔργον των. Ἄγνοοῦν τὴν ἀποστολὴν των. Δὲν ἴστανται εὐθύνειν καὶ μὲ καθαρὸν τὸ μέτωπον. Λησμονοῦν τὴν θέσιν των. Εἶναι ὄλιστά. Ἀλλά, θρησκεία δὲν εἶναι ὕλη.

Ὁ πρωτοψάλτης καὶ ὁ ἱερεὺς πρέπει νὰ εἶναι τὸ ὑπόδειγμα τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς ἀνωτερότητος. Δὲν εἶναι «ἐπαγγελματία» ὡς οἱ διάφοροι κοινοὶ θνητοί. Δὲν «δουλεύουν» διὰ νὰ ζήσουν ἀπλῶς. Ἐργάζονται διὰ μίαν ὑψηλὴν ἰδέαν. Εἶναι ὑπέρταται ἀνωτέρου ὄντος. Πρέπει νὰ εἶναι μορφωμένοι. Ἀσχολοῦνται καὶ ἠσχολήθησαν αὐτοὶ μὲ τὴν θρησκείαν, ἐξ ἑσωτερικῆς ἀνάγκης. Ἐγιναν ψαλτάδες καὶ παπάδες, διότι ἔπρεπε νὰ γίνουν, διότι δὲν ἠμποροῦσαν νὰ μὴ γίνουν. Ἐξέλεξαν τὴν ἀσχολίαν των αὐτήν, διότι ἠγάπησαν αὐτήν, διότι ἦτο πόθος των. Μετέβαλον τὰς συνηθείαις των, διότι δὲν ἠμποροῦσαν νὰ ζήσουν μὲ τὰς κοινὰς ἄλλοτε ἀσχολίας των. Ἐργάζονται διὰ τὴν καλύτερευσιν, αὐτῶν τε καὶ τοῦ ἄλλου κόσμου. Πρέπει νὰ εἶναι τὸ ζωντανὸν παράδειγμα τῶν θεῶν διδασκῶν. Ἐθυσιάσθησαν διὰ

μίαν ιδέαν. Διότι ἡ θρησκεία ζητεῖ ἀνέκαθεν θυσίας. Διότι θρησκεία εἶναι σταύρωσις καὶ οὐχὶ ἀπόλαυσις. Ζητεῖ αὐτὴ ὑπακοήν, διότι πιστεύει. Δὲν ὑποχωρεῖ. Δὲν ἔχει ἐνδοιασμούς· Δὲν συζητεῖ. Λέγει: Veto! Δὲν παραδέχομαι εἰς τὸ ἅγιον, τὸ θεῖον περιβάλλον τῆς ἐκκλησίας μου, ρυπαροὺς, ψυχικῶς διεφθαρμένους, ἀγραμμάτους καὶ ἀνηθικούς. Καὶ ἂν παραβλέπω, δὲν σημαίνει ὅτι ἀναγνωρίζω. Πιστεύω.... Αὐτὸ εἶναι τὸ Σύμβολόν τῆς. Ὅστις, δὲν παραδέχεται τὰς βασικὰς τῆς αὐτὰς ἀρχάς, δὲν ἔχει, ἀσφαλῶς, θέσιν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὰ τῆς Ἐκκλησίας μας.

ΚΩΝΣΤ. Δ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

